

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร : มองในมุมสองด้าน

Prince Thammathibet : Two Perspectives of the Stories

ว่าที่ร้อยตรี ญัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ

Acting Sub Lt. Nattawut Klaisuwan

อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาการสอนภาษาไทย

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Lecturer, Thai Language Teaching Department,

Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University.

พระมหานรินทร์ สมโน

Phramaha Mahanarin Samuno

อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาภาษาไทย

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Lecturer, Thai Language Department,

Faculty of Humanities, Mahamakut Buddhist University.

E-mail: Phramahanarin123@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องราวของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร โดยใช้มุมมองสองด้าน คือ ด้านบวกกับด้านลบ เป็นแนวทางในการศึกษา และใช้เอกสารทางประวัติศาสตร์เป็นข้อมูลในการศึกษา ซึ่งผลการศึกษานั้นพบว่าเรื่องราวของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรมีทั้งมุมมองด้านบวกกับมุมมองด้านลบ

มุมมองด้านบวก ที่ปรากฏ คือ ทรงเป็นผู้มีพระปรีชาสามารถด้านอักษรศาสตร์และสถาปัตยกรรมศาสตร์ โดยทรงพระนิพนธ์ผลงานทางวรรณคดีหลายเรื่อง และในขณะที่เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ทรงดำรงพระยศ เป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) ก็ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจต่างพระเนตรพระกรณมากมายจนเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ และสุดท้ายคือทรงยอมรับความผิดของพระองค์ และยอมรับโทษตามพระราชอาญา

มุมมองด้านลบ ที่ปรากฏ คือ ทรงพระทัยร้อน สั่งยิงขุนนางฝ่ายศัตรูก่อนโดยมิได้ขอพระอนุญาตจากพระราชบิดา ลอบฆ่าพระ คือ เจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ ผู้เป็นพระญาติสนิท ด้วยทรงระแวงว่าจะเป็นศัตรูชิงราชสมบัติ ทรงเป็นอริกับเจ้าน้องทั้งที่เป็นน้องร่วมพระมารดาเดียวกัน และเป็นอริกับเจ้าน้องต่างพระมารดา คือ เจ้าน้องในกลุ่มที่เรียกว่า เจ้าสามกรม ถึงขั้นจะเอาชีวิตกันเลยทีเดียว

คำสำคัญ: เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร, มุมมอง

Abstract

This academic article aims to study the stories of Prince Thammathibet from two perspectives (positive and negative) as methodology of this study. With the information collected from historical documents, it was found that the stories of Prince Thammathibet contained both positive and negative perspectives.

The positive perspective found in this study was that Prince Thammathibet was highly knowledgeable about languages and architecture. He composed many great pieces of literature. When he held the title Krom Phra Ratchawang Bowon Sathan Mongkhon (Front Palace), he performed many works to serve King Borommakot and accordingly gained the King's trust. Lastly, he confessed to his crime and admitted the royal penalty.

The negative perspective found in this study was that Prince Thammathibet recklessly ordered a gunfire against his opponent who was a royal servant without a royal permission from his father. He assassinated his close relative, Krom Khun Suren-Intharaphitak (Prince Naren), due to suspicion that his relative could fight against him for the throne. He competed against his full and half (different mother) brothers, or the group of princes known as Chao Sam Grom (three princes from three palaces), to the extent that Prince Thammathibet almost took his brothers' life.

Keywords: Prince Thammathibet, Perspective.

1. บทนำ

ผู้ศึกษาวรรณคดีย่อมทราบกันเป็นอย่างดีว่า เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร คือ กวีเอกของไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ที่ได้สร้างสรรค์งานวรรณคดีอันเป็นอมตะฝากไว้ในบรรณพิภพหลายเรื่อง แต่ละเรื่องล้วนแสดงถึงความสามารถด้านอักษรศาสตร์ของพระองค์ได้เป็นอย่างดี พระนิพนธ์ที่ว่ามีหลายเรื่องนั้นที่พบในปัจจุบันมีดังนี้

1. นันทโศภนันทสูตรคำหลวง
2. พระมัลลย์คำหลวง
3. กาพย์เห่เรือ
4. กาพย์ห่อโคลงนิราศธารทองแดง
5. กาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก
6. เพลงยาว

บรรดาพระนิพนธ์ที่กล่าวมานั้น กาพย์เห่เรือถือว่าเป็นวรรณกรรมชิ้นเอก เพราะได้รับการกล่าวถึงมากที่สุดจนเรียกได้ว่า พอพูดถึงกาพย์เห่เรือก็ต้องนึกถึงเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร พอนึกถึงเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ก็ต้องนึกถึงกาพย์เห่เรือ โดยเฉพาะในตอนทรงพรรณนาถึงเรือสุวรรณหงส์ ดังความว่า

สุวรรณหงส์ทรงภู้อย	งามชดช้อยลอยหลังสินธุ์
เพียงหงส์ทรงพรหมินทร์	ลิลลาคเลือนเดือนดาชม

(กรมศิลปากร, 2545 : 201)

กาพย์บทนี้เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ทรงกล่าวชมความงามของเรือสุวรรณหงส์ ทรงใช้ถ้อยคำได้ไพเราะ อ่านแล้วทำให้เกิดภาพพจน์ มองเห็นอาการเคลื่อนไหวอย่างเข้มข้มบนผิวน้ำของเรือสุวรรณหงส์ ซึ่งงามสง่าประดุจหงส์ทองอันเป็นพาหนะของพระพรหม ความไพเราะของกาพย์บทนี้ กลายเป็นแรงบันดาลใจให้กวีในสมัยต่อมา แต่งกาพย์เห่เรือเลียนแบบเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรกันทั้งสิ้น ทว่าบทที่กล่าวชมความงามของเรือสุวรรณหงส์ ไม่มีผู้ใดทำได้เสมอหรือดีกว่าเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรเลย (ศุภร บุนนาค และสุริยา รัตนกุล, 2548 : 29)

นอกจากเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรจะทรงมีความสามารถด้านอักษรศาสตร์แล้ว ยังปรากฏว่าทรงมีความสามารถด้านสถาปัตยกรรมด้วย เพราะมีหลักฐานบอกให้ทราบถึงความสามารถของพระองค์ ในด้านนี้ กล่าวคือ พระองค์เคยเป็นแม่กองปฏิสังขรณ์วัดพระศรีสรรเพชญ์ และพระที่นั่งวิหารสมเด็จที่ชำรุดทรุดโทรมตามรับสั่งของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (คำให้การขุนหลวงหาวัด ฉบับหลวง, 2553 : 481) ซึ่งแสดงว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศก็ตระหนักแน่แก่พระทัยว่าพระราชโอรสพระองค์นี้ ต้องคุมงานต่างพระเนตรพระกรรณได้เป็นอย่างดี

คนไทยสมัยหลังรับรู้เรื่องราวของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรในมุมมองที่ดีว่า พระองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถสูง และยังกล่าวกันว่าหากพระองค์ไม่สิ้นพระชนม์ไปเสียก่อน กรุงศรีอยุธยาอาจไม่เสียแก่พม่าก็ได้ ทว่าเรื่องราวของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ตามที่ปรากฏในเอกสารทางประวัติศาสตร์ทำให้มองได้อีกมุมหนึ่งเช่นกัน

บทความนี้จะศึกษาเรื่องราวของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ตามที่ปรากฏในเอกสารทางประวัติศาสตร์ โดยผู้เขียนจะใช้มุมมองสองด้าน คือ ด้านบวกกับด้านลบ เป็นแนวทางในการศึกษา

อนึ่งเรื่องราวของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรตามที่ปรากฏจากการศึกษานั้น ผู้เขียนมิได้กล่าวขึ้นเองอย่างลอยๆ เพราะใช้ข้อมูลจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในการอ้างอิง แต่ก่อนที่จะกล่าวถึงรายละเอียดนั้น ขอกล่าวพระประวัติของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรโดยสังเขปก่อน ดังนี้

ธนิต อยู่โพธิ์ (ม.ป.ป. : 22) กล่าวถึงพระประวัติของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรไว้ โดยสรุปความได้ว่า เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร เป็นพระราชโอรสพระองค์ใหญ่ในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ พระชนนี คือ สมเด็จพระพันวัสสาใหญ่ กรมหลวงอภัยนุชิต พระองค์ประสูติเมื่อ พ.ศ. 2258 ทรงมีพระภคินีร่วมพระชนนีเดียวกัน 6 พระองค์ คือ เจ้าฟ้าหญิงบรม เจ้าฟ้าหญิงธิดา เจ้าฟ้าหญิงรัศมี เจ้าฟ้าหญิงสุริยวงศ์ เจ้าฟ้าหญิงสุริยา และเจ้าฟ้าหญิงอินทสุดาวดี

ก่อนที่เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรจะได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคลนั้น พระองค์ทรงก่อเหตุลอบทำร้ายเจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ พระราชชนัดดาองค์โปรดในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ แต่ด้วยความช่วยเหลือของพระชนนีที่จัดการให้เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร เข้าพึ่งผ้ากาสาพัสตร์ ประกอบกับเจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ ช่วยกราบทูลขอพระราชทานอภัยโทษ ทำให้เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร รอดพ้นจากความตายมาได้ ต่อมาเมื่อพระชนนีประชวรหนักใกล้สิ้นพระชนม์ จึงได้กราบทูลขอพระราชทานอภัยโทษ พร้อมกับขอชีวิตเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรไว้หากทำผิดอีก ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศก็พระราชทานให้

เมื่อพ้นโทษแล้ว เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรจึงลาผนวช ต่อมาก็ได้รับการสถาปนาเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) ช่วงที่พระองค์ดำรงตำแหน่งวังหน้านั้น ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจต่างพระเนตรพระกรรณมากมาย เช่น บำรุงปฏิสังขรณ์พระอารามต่างๆ ที่สำคัญ คือ วัดพระศรีสรรเพชญ์ อันเป็นวัดสำคัญที่สุดในอาณาจักร

อย่างไรก็ตามด้วยความที่เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ทรงมีเรื่องขัดแย้งกับเจ้านายพระองค์อื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้านายในกลุ่มเจ้าสามกรม (กรมหมื่นจิตรสุนทร กรมหมื่นสุนทรเทพ กรมหมื่นเสวกศักดิ์) จึงทำให้พระองค์ถูกฟ้องร้องด้วยข้อกล่าวหาว่าเป็นชู้กับเจ้าฟ้าสังวาลย์ พระสนมองค์หนึ่ง ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ จึงถูกลงพระราชอาญาจนสิ้นพระชนม์

จากพระประวัติของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรตามที่ธนิต อยู่โพธิ์ ได้กล่าวไว้ ทำให้มองเรื่องราวของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรได้ 2 มุม ซึ่งมีทั้งมุมด้านบวกกับมุมด้านลบ ดังจะกล่าวอย่างละเอียดในหัวข้อต่อไป

2. เนื้อหา

การศึกษาเรื่องราวของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร โดยอาศัยมุมมอง 2 ด้าน คือ มุมมองด้านบวกกับมุมมองด้านลบนี้ ผู้เขียนได้ศึกษาเรื่องราวจากเอกสารประวัติศาสตร์ และประมวลเรื่องราวเป็นข้อๆ ดังต่อไปนี้

1) สัณย

เหตุการณ์นี้ เกิดขึ้นในช่วงปลายรัชกาลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ ในขณะที่พระองค์ประชวรจนจะสวรรคต ได้เกิดสงครามกลางเมืองระหว่างวังหลวงกับวังหน้า

ฝ่ายวังหลวง มีเจ้าฟ้าอภัยกับเจ้าฟ้าปรเมศร์ พระราชโอรสในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระเป็นผู้นำ และมีขุนนางคนสำคัญฝ่ายวังหลวงให้การสนับสนุน คือ เจ้าพระยาโกษาธิบดี (จีน) พระยาพิชัยราชา พระยายมราช หลวงไชยบุรินทร์ พระธนบุรี หลวงราชสิทธิกรรรม และขุนศรีคงยศ

ฝ่ายวังหน้า มีพระมหากุปราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ) เป็นผู้นำ และมีขุนนางคนสำคัญฝ่ายวังหน้าให้การสนับสนุน คือ ขุนชำนาญ หลวงจำแสนยากร

สงครามกลางเมืองที่วุ่นวายนี้ เกิดขึ้นหลังจากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ มีพระราชประสงค์จะมอบราชสมบัติให้แก่เจ้าฟ้าอภัยพระราชโอรสองค์รอง ทั้งๆ ที่ผู้มีสิทธิในราชสมบัติยังทรงพระชนม์อยู่ ซึ่งก็คือกรมพระราชวังบวรสถานมงคล การนี้ทำให้กรมพระราชวังบวรสถานมงคลไม่พอใจ แต่ก็จะยอมถอยให้ ถ้าราชสมบัติตกเป็นของเจ้าฟ้านเรนทร์ พระราชโอรสองค์ใหญ่ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ (เจ้าฟ้านเรนทร์ คือ หลานคนโปรดของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ) แต่เจ้าฟ้านเรนทร์ ซึ่งผนวชอยู่ในขณะนั้น ไม่ประสงค์ราชสมบัติทรงวางเฉยไม่ยอมลาผนวช

เมื่อตกลงกันไม่ได้ จึงเกิดสงครามกลางเมืองระหว่างวังหลวงกับวังหน้า ต่างฝ่ายต่างเกณฑ์กำลังคนในสังกัดเพื่อเตรียมพร้อมรบ

ฝ่ายวังหลวง เจ้าฟ้าอภัยได้สั่งให้สร้างป้อมค่ายเรียงรายลงไปตามประตูข้าวเปลือก จนถึงประตูจีน แล้วมอบหมายให้ขุนศรีคงยศ ไปตั้งค่ายริมสะพานข้างคลองประตูข้าวเปลือกปากตะวันตก แล้วให้รักษาป้อมค่ายให้มั่นคงไว้

ฝ่ายวังหน้า เมื่อทราบเหตุการณ์ทั้งปวงแล้ว ก็ให้ตั้งค่ายมั่นปากคลองข้างตะวันออกแล้วกำชับให้รักษาค่ายไว้อย่างมั่นคงเช่นกัน

วันหนึ่งเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร พระราชโอรสพระองค์ใหญ่ของกรมพระราชวังบวรสถานมงคล (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ) เสด็จตรวจค่ายมาถึงค่ายของขุนศรีคงยศ จึงตรัสถามผู้ตามเสด็จว่าค่ายนี้ของใคร ผู้ตามเสด็จกราบทูลว่าค่ายของขุนศรีคงยศ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรได้ฟังก็โกรธ จึงสั่งให้ขุนรามเกณท์ หัตถ์ ไปแอบข่มขู่ขุนศรีคงยศให้ตายเสีย ครั้นขุนศรีคงยศถูกข่มขู่ตายแล้ว ก็กลับมากราบทูลพระราชนิพนธ์ให้ทรงทราบ กรมพระราชวังบวรสถานมงคลทรงตกพระทัย ตรัสถามว่าไปดวนยิงเขาก่อนทำไม เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรตรัสตอบว่า จะเอาฤกษ์เอาชัยไว้ก่อน (คำให้การขุนหลวงหาวัด ฉบับหลวง, 2553 : 472)

ไม่นานสงครามกลางเมืองก็เริ่มขึ้น เมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระสวรรคต ตอนแรกฝ่ายเจ้าฟ้าอภัยกับเจ้าฟ้าปรเมศร์เป็นฝ่ายได้เปรียบ ฝ่ายวังหน้าเห็นว่าสู้ไม่ได้แน่ก็คิดจะหนี แต่ทหารเอกคนหนึ่งชื่อขุนชำนาญชาญณรงค์ รับอาสาแก้ไขสถานการณ์จนฝ่ายวังหน้าได้ชัยชนะจับตัวเจ้าฟ้าอภัยกับเจ้าฟ้าปรเมศร์มาสำเร็จโทษได้

2) ลอบฆ่าพระ

เป็นอีกเหตุการณ์หนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงมุมด้านลบของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร เพราะพระองค์ต้องการให้พระรูปนั้นตายและเหยื่อผู้เคราะห์ร้าย ก็คือเจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์

เจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ เคยมีสิทธิ์ในราชบัลลังก์มาก่อน แต่พระองค์ไม่ยอมครองราชสมบัติจึงทรงผนวช แต่ก็ยังไม่วายที่จะถูกปองร้ายจากพระญาติผู้น้อง

เจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ เป็นพระราชโอรสพระองค์ใหญ่ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ จึงมีศักดิ์เป็นหลานอาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศและเป็นหลานรักด้วย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงรักหลานพระองค์นี้มาก คิดจะยกราชสมบัติให้

เรื่องนี้ทำให้เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศรเดือดเนื้อร้อนใจเป็นอย่างมาก เพราะพระองค์ก็ประสงค์ราชสมบัติ ดังนั้น เพื่อกำจัดเสี้ยนหนาม เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศรจึงคิดสังหารเจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์

เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศรวางแผนโดยอาศัยช่วงเวลาประจวบของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศเป็นหนทาง เพราะเจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ จะเสด็จมาเยี่ยมพระอาการประชวรของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศเป็นประจำ เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศรจึงเห็นว่าเป็นช่วงที่เหมาะสมในการกำจัดเจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ ดังนั้น พระองค์จึงให้พระธิดา 2 พระองค์ คือ พระองค์เจ้าขึ้นกับพระองค์เจ้าเกิด ไปทูลลงเจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ว่ามีพระบรมราชโองการให้เข้าเฝ้ากลางดึก ฝ่ายเจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ คิดว่าเป็นเรื่องจริงก็เสด็จมาตามเวลานั้น

ส่วนเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศรก็กะเวลาที่เจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ จะเสด็จมาถึงไว้แล้ว ไปแอบซ่อนอยู่หลังประตูที่เจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ จะเสด็จผ่าน พร้อมกับชักพระแสงดาบคอยที่อยู่ ครั้นเจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์เสด็จเข้ามา เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศรก็ฟันไปที่เจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ อย่างสุดแรง ทว่าเจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ ไม่เป็นอะไร เพียงแค่จ্বরขาดเท่านั้น (คำให้การขุนหลวงหาวัด ฉบับหลวง, 2553 : 480)

เจ้าฟ้าทั้งสองพระองค์ คงจะตกพระทัยและแปลกพระทัยในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ฝ่ายเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร เมื่อได้พระสติก็รีบหนีไปหาสมเด็จพระพันวัสสาใหญ่ กรมหลวงอภัยนุชิต พระชนนีพันปี ส่วนเจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ ก็เข้าไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศตามปกติ

ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทอดพระเนตรเห็นจิวรของเจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ ขาดก็สงสัย จึงตรัสถามว่าไปทำอะไรมาจิวรถึงขาด เจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ ตรัสว่า *กรมขุนเสนาพิทักษ์หยอก* (คำให้การขุนหลวงหาวัด ฉบับหลวง, 2553 : 480)

ครั้นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศได้ฟังก็พิโรธหนัก มีรับสั่งให้จับกุมตัวเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศรทันที แต่ก็หาตัวเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศรไม่พบ พบแต่พระองค์เจ้าขึ้นกับพระองค์เจ้าเกิด ที่เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศรให้ไปทูลลงเจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ ให้เสด็จเข้ามาเฝ้า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ จึงมีรับสั่งให้นำพระองค์เจ้าทั้งสองไปสำเร็จโทษด้วยท่อนจันทน์ (คำให้การขุนหลวงหาวัด ฉบับหลวง, 2553 : 480)

3) ผนวชในพุทธศาสนา แต่งวรรณกรรมคำหลวง

เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศรรีบหนีไปหาพระชนนี คือ สมเด็จพระพันวัสสาใหญ่ กรมหลวงอภัยนุชิต แล้วเล่าความที่เกิดขึ้นให้ฟังทุกประการ

เมื่อสมเด็จพระพันวัสสาใหญ่ กรมหลวงอภัยนุชิต ทราบความทุกสิ่งสิ้นก็ตกพระทัยมาก ครั้นคุมพระสติได้ก็รีบไปเฝ้าเจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ขอให้ทรงช่วย เพราะมีแต่เจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์เท่านั้นที่จะช่วยได้

เจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ ฟังคำขอร้องของสมเด็จพระพันวัสสาใหญ่ กรมหลวงอภัยนุชิตแล้วก็ทรงเฉยอยู่ สมเด็จพระพันวัสสาใหญ่ กรมหลวงอภัยนุชิต จึงทูลขอร้องไปอีกว่า *ถ้าพ่อมิช่วย ก็เห็นน้องจะตาย* (คำให้การขุนหลวงหาวัด ฉบับหลวง, 2553 : 480) เจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ ได้ฟังก็คงจะเกิดพระเมตตาสงสาร จึงบอกกับสมเด็จพระพันวัสสาใหญ่ กรมหลวงอภัยนุชิตว่าทางรอด

มีอยู่ทางเดียว คือ ต้องออกบวช จากนั้นเจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ก็นำเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรไปซ่อนไว้ในพระวอของพระองค์แล้วเสด็จกลับวัดโคกแสง ต่อมาทรงบวชให้เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรจึงเสด็จอยู่ในสำนักของเจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ ทรงศึกษาสรรพวิชาความรู้ต่างๆ ทางศาสนา ครั้นต่อมาเจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ ก็เสด็จเข้ามายังพระราชวัง เข้าเฝ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศเพื่อขอพระราชทานอภัยโทษให้กับเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร แต่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศอาจจะยังทรงขุนเคืองพระทัยอยู่ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรจึงต้องอยู่ในร่มกาสาพิศตรต่อไป

การเสด็จออกผนวชของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรในครั้งนี้ ส่งผลดีต่อวงการวรรณคดีไทย เพราะเป็นจุดกำเนิดของวรรณคดีเรื่องสำคัญ 2 เรื่อง คือ นันทโศภนันทสูตรคำหลวง และพระมัลลย์คำหลวง ซึ่งกล่าวกันว่าวรรณคดีคำหลวงทั้ง 2 เรื่องนี้ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรทรงพระนิพนธ์ขึ้นเพื่อล้างบาปและขอขมาในโทษฐานที่ทำไมได้เอาไว้มากับเจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ (ณัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ, 2563 : 48, 63)

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรเสด็จลี้ภัยภายใต้ร่มกาสาพิศตรอยู่ 2 ปี ก็ได้รับพระราชทานอภัยโทษเนื่องจากพระชนนี คือ สมเด็จพระพันวัสสาใหญ่ กรมหลวงอภัยนุชิตประชวรหนัก ก่อนสิ้นพระชนม์พระองค์คงจะคิดถึงเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร และคงจะรู้นิสัยของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรเป็นอย่างดีว่า ในอนาคตหากไม่มีพระนางแล้ว เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรจะลำบากหากทำความผิดอีก ดังนั้น เมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศเสด็จมาเยี่ยมพระอาการ สมเด็จพระพันวัสสาใหญ่ กรมหลวงอภัยนุชิต จึงกราบทูลขอพระราชทานอภัยโทษหากเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรทำผิดอีก สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศก็ทรงให้คำมั่นสัญญากับพระมเหสีที่กำลังจะสิ้นพระชนม์ว่า *ถ้าไม่กบฏแล้วก็ไม่ฆ่า* (คำให้การขุนหลวงหาวัด ฉบับหลวง, 2553 : 480)

ฝ่ายสมเด็จพระพันวัสสาใหญ่ กรมหลวงอภัยนุชิต เมื่อได้สดับพระดำรัสของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ อันเปรียบเสมือนน้ำทิพย์ชโลมจิตใจแล้วก็คงจะรู้สึกหมดห่วง ไม่นานก็สิ้นพระชนม์อย่างสงบ เมื่อได้รับพระราชทานอภัยโทษแล้ว เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรก็ลาผนวช สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจึงมีรับสั่งให้จัดการพระศพของพระมเหสีให้เรียบร้อย

4) ขึ้นสู่ตำแหน่งวังหน้าและเป็นที่โปรดปรานของพระราชบิดา

ต่อมาในปี พ.ศ. 2284 พระราชโกษา (ปาน) ได้กราบทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศให้สถาปนาเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร พระราชโอรสองค์ใหญ่ ดำรงตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคล สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ จึงเสด็จออกขุนนาง ปรีชาข้าราชการสำคัญนี้ ซึ่งขุนนางทุกฝ่ายต่างเห็นด้วย ดังนั้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ จึงสถาปนาเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรขึ้นเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคลหรือวังหน้า (คำให้การขุนหลวงหาวัด ฉบับหลวง, 2553 : 481) มีพระเกียรติยศเป็นที่สองรองจากพระเจ้าแผ่นดิน พร้อมกันนี้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ยังได้สถาปนาเจ้าฟ้าหญิงอินทสุดาวดี น้องสาวคนสุดท้องร่วมพระชนนีเดียวกันกับเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร เป็นกรมขุนยี่สารเสนี แล้วพระราชทานให้เป็นชายาเอกของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรด้วย (ธนิต อยู่โพธิ์, ม.ป.ป. : 22)

ช่วงที่ดำรงพระยศเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคลนี้ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรเป็นที่โปรดปรานของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศมาก พระองค์ทรงทำราชการต่างพระเนตรพระกรรณสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศหลายอย่าง และสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีหลายเรื่อง เช่น ทรงเป็นแม่กองปฏิสังขรณ์วัดพระศรีสรรเพชญ์ รื้อมณฑปที่ประดิษฐานพระมงคลบพิตรออก แล้วสร้างใหม่ให้เป็นวิหารกับอำนวยการซ่อมแซมพระที่นั่งวิหารสมเด็จ และบูรณะวัดต่างๆ อีกมากมาย

5. เป็นอริกับเจ้าน้อง

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรมีเจ้าน้องมากมายหลายพระองค์ แต่น่าแปลกที่ในบรรดาเจ้าพี่เจ้าน้องที่ประสูติจากพระชนนีเดียวกัน เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรไม่สนิทสนมกับพระองค์ใดเลยและเป็นอริกันด้วยซ้ำที่มีหลักฐานชัดเจนว่าเป็นอริกัน คือ เจ้าฟ้าหญิงธิดากับเจ้าฟ้าหญิงสุริยวงศ์ เพราะเมื่อคราวที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ สั่งให้เจ้าฟ้าหญิงทั้งสองไปเชิญเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร เพื่อมาสอบสวนกรณีเป็นชู้กับเจ้าฟ้าสังวาลย์นั้น เจ้าฟ้าหญิงทั้งสองกราบทูลว่าไปเชิญเสด็จให้ไม่ได้เพราะเป็นอริกันอยู่ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ จึงให้เจ้าจอมมารดาจันทร์ไปเชิญเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรแทนเจ้าฟ้าหญิงทั้งสอง (คำให้การขุนหลวงหาวัด ฉบับหลวง, 2553 : 487)

ส่วนเจ้าน้องที่ประสูติแต่สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกา กรมหลวงพิพิธมนตรีนั้น ที่เป็นเจ้าฟ้าหญิงไม่ปรากฏหลักฐานว่าเป็นอริกับเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรหรือไม่ แต่เจ้าฟ้าชายทั้งสอง คือ เจ้าฟ้าเอกทัศกับเจ้าฟ้าอุทุมพรนั้นมีได้เป็นอริ ทรงรักใคร่สนิทสนมกลมเกลียวกับเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรมาก ที่เป็นดั่งนี้อาจเป็นเพราะความเป็นพระญาติสนิทกัน เนื่องจากสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกา กรมหลวงพิพิธมนตรีก็คือสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรนั่นเอง

หลักฐานจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ให้ภาพความสัมพันธ์ของเจ้าฟ้าชายทั้ง 3 พระองค์ว่าทรงอยู่ในกลุ่มเดียวกัน และเคยสมรู้ร่วมคิดกันกำจัดเจ้าฟ้าธนเรนทร กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ด้วย ความจากบันทึกของฝรั่งเศส อังรี ตูรแปง กล่าวถึงเหตุการณ์นี้เอาไว้ว่า พระราชโอรสองค์ที่สองและสามถูกลงโทษในฐานะผู้คิดร้ายแรงขึ้น พระราชบิดารู้เป็นอย่างยิ่ง พระองค์รับสั่งแก่เจ้าชายซึ่งเฝ้าอยู่ต่อหน้าพระพักตร์ถึงโทษที่จะได้รับ เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ พระองค์ทูลขอร้องว่าพระเจ้าอยู่หัวทรงชกแจงให้ทั้งสองพระองค์กระทำผิด (เทพมนตรี ลิมปพยอม, 2539 : 96)

สำหรับเจ้าน้องที่เป็นพระองค์เจ้านั้น กรมหมื่นเทพพิพิธซึ่งเป็นพี่ชายแท้ๆ ของกรมหมื่นเสวกศักดิ์ ทรงวางพระองค์เจียบๆ ไม่เข้ากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ทั้งฝ่ายเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรหรือฝ่ายเจ้าสามกรม ส่วนพระองค์เจ้าอีก 3 พระองค์นั้น คือ กรมหมื่นจิตรสุนทร กรมหมื่นสุนทรเทพ และกรมหมื่นเสวกศักดิ์กับเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรเป็นอริกันอย่างแรง ถึงขั้นเอาชีวิตกันเลยทีเดียว แล้วจุดแตกหักก็เกิดขึ้น เมื่อเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรทรงเริ่มก่อน ทั้งนี้เป็นผลมาจากการที่เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรทรงเป็นพระโรคสำหรับบุรุษแล้วลุกลามกลายเป็นพระโรคคุดทะราด พระโรคนี้มีผลข้างเคียง กับผู้ที่เป็น คือ ทำให้หงุดหงิดง่าย มีอะไรนิดอะไรน้อยก็หงุดหงิดโมโหไปหมด แล้ววันนั้นพระโรคคงจะกำเริบ ประกอบกับทรงอาพาตพยาบาลเจ้าสามกรมอยู่ก่อนแล้ว จึงมีรับสั่งให้ตำรวจวังหน้าไปจับกุมตัวข้าในกรมของเจ้าทั้งสาม คือ เจ้ากรม ปลัดกรม นายเวร และปลัดเวร มาเขี่ยคนละ 15 ทีบ้าง 20 ทีบ้าง โทษฐานที่มีตำแหน่งสูงกว่าที่ควรจะได้รับ กล่าวคือ เจ้านายเป็นแค่กรมหมื่น แต่ลูกน้องกลับมียศสูงกว่าหมื่น คือ เป็นขุน ฝึกธรรมเนียม และยังไม่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการจากพระมหากษัตริย์อีกด้วย

การกระทำของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรนี้ สร้างความไม่พอใจให้แก่เจ้าสามกรมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกรมหมื่นสุนทรเทพ และเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรก็ยังไม่หยุดเพียงเท่านี้ ทรงอาพาตพยาบาลเจ้าสามกรมมากขึ้น ถึงกับส่งคนมาสะกดรอยดูความเคลื่อนไหวของกรมหมื่นสุนทรเทพอยู่ตลอดเวลา ฝ่ายกรมหมื่นสุนทรเทพ ก็ทรงระวังตัวหนักเพราะกลัวจะถูกลอบทำร้าย จึงทำอุบายให้รอดพ้นจากการถูกสะกดรอย เช่น ย้ายที่นอนและย้ายที่ประทับสลับไปมาทุกวัน

ในที่สุดเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรก็ส่งกองกำลังของวังหน้า ไปล้อมที่ประทับของกรมหมื่นสุนทรเทพ พร้อมกับมีคำสั่งห้ามมิให้ใครเข้าไปติดต่อ ทว่ากรมหมื่นสุนทรเทพก็หาทางหนีออกมาได้ จากนั้นจึงไปเฝ้า

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทูลฟ้องว่าเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรลักลอบเข้ามาในพระราชวัง ทำชู้กับเจ้าฟ้าสังวาลย์เป็นหลายครั้ง (คำให้การขุนหลวงหาวัด ฉบับหลวง, 2553 : 487)

6) เป็นชู้กับเจ้าฟ้าสังวาลย์

เรื่องผิดศีลธรรมที่เกิดขึ้นกับเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร จนเป็นเหตุให้พระองค์ต้องสูญเสียชนมายุมีอยู่เรื่องเดียว แต่เป็นเรื่องที่หนักหนาสาหัสมากนั่นคือ ลักลอบเป็นชู้กับเจ้าฟ้าสังวาลย์ พระสนมของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

เจ้าฟ้าสังวาลย์มีศักดิ์เป็นหลานตาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ และเป็นหลานปู่ของสมเด็จพระเพทราชา ต้นราชวงศ์บ้านพลูหลวง ดังนั้น เจ้าฟ้าสังวาลย์จึงมีศักดิ์เป็นหลานตาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ และเป็นหลานลุง หรือหลานน้าของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรด้วย

เหตุที่ทำให้เจ้าฟ้าสังวาลย์มาเป็นพระสนมของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศนั้น เป็นเพราะสงครามกลางเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงปลายรัชกาลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระที่วังหลวงรบกับวังหน้า เหตุการณ์นี้เป็นสาเหตุที่ทำให้เจ้าฟ้าสังวาลย์ ต้องเป็นพระสนมของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เพราะเป็นธรรมดาของผู้ชนะที่จะบงการชีวิตของผู้แพ้อย่างไรก็ได้ ดังนั้นเมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงระแวงพระองค์เจ้าแก้วพระบิดาของเจ้าฟ้าสังวาลย์ที่เคยแสดงตัวว่าเป็นพวกของเจ้าฟ้าอภัยกับเจ้าฟ้าปรเมศร์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศกับเจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์ขุนนางคนสนิทจึงหาเหตุจับพระองค์เจ้าแก้วฆ่าเสียแล้วริราชบาตร ลูกหลานพร้อมทรัพย์สินสมบัติของพระองค์เจ้าแก้ว จึงตกเป็นของหลวงทั้งสิ้น

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจึงได้เจ้าฟ้าสังวาลย์มาเป็นพระสนม ส่วนเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรได้เจ้าฟ้าเทพ พระมารดาของเจ้าฟ้าสังวาลย์ไป (เทพมนตรี ลิมปพยอม, 2539 : 96) แล้วเหตุใดเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรกับเจ้าฟ้าสังวาลย์จึงมาหลงรักกันได้ คำตอบนี้หาหลักฐานไม่พบจากประวัติศาสตร์ แต่พบหลักฐานจากวรรณคดีที่เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรทรงแต่งขึ้น ในที่นี้ขอยกตัวอย่างจากบทเห่กาگی ตอนที่ 1 และตอนที่ 2 ดังนี้

บทเห่กาگی ตอนที่ 1

สุพรรณสำแดงฤทธิ์	ให้มีมิติปิดอัมพร
ร่อนลงตรงบัญชา	จรล่อนงแ้ววากี
กล่าวรสพจนาท	สายสุดสวาทเจริญศรี
ผินหน้ามาพาที	พี่คือชายชาญสกา
ประสงค์จ้านรัก	จึงลอบลักเข้ามาหา
หวังเชิญแ้วกานดา	ไปสู่ฟ้าพิมานจันทร์
เสวยรมย์สมบัติพี่	ในลิมพลีเกษมสันต์
แล้วจะพาเจ้าจรจรล	เที่ยวชมชั้นพระเมรุธร
พี่จะซึ่มทรายแ้ว	งามพรายแพรว์เชิงสิงขร
แม่น้ำล้นันดร	สิงขรกันเป็นกันกง
จะพาชมพิทยาร	ฝูงกีนรแลเหมหงส์
เหลาลัต์วัตรระกุลวงศ์	อยู่ในดงเขาสัตตภณท์
จะได้ชมนาวิผล	งามสกลดั่งแสงสรรค์
อยู่ยอดเขาอัสสกรรม	ฝูงคนธรรพ์มาชมเชย
จะพาไปไกรลาส	เฝ้าเบื้องบาทพระสยาม

ดูเทพมาบังคม

เทพบุตรตึงซ้าย

แทรกเปลี่ยนเวียนไปมา

อย่าอาลัยมนุษย์เลย

ว่าพลางทางติดพัน

จับระบำรำผาลา

สาวสวรรค์ย้ายมาฝ่ายขวา

กรคว่าไขว่ไล่พัลวัน

ไปชมเขยพิมานสวรรค์

ผ่นจุมพิตชิดชมนาง

(กรมศิลปากร, 2545 : 208)

บทเห่กาگی ตอนที่ 2

กาگیرบ้องปิด

เสียวชานดาลกริษา

ตอบรสพจน์วาทิ

ไม่เกรงพระภูบาล

ถึงเป็นชายชาญสกา

ฝ่ายเจ้าก็เลิกลาย

สวาทพิทยพิมานทอง

ไม่ควรมาผูกพัน

ซึ่งว่าจะพาชม

ขอบรสพจมาน

ครุฑพั่งสายสุตสวาท

เจ้าดวงทิพย์มณฑา

พี่ประมาทอาจหาญนัก

เท่าฟ้าแผ่นดินดอน

ขอฝากไมตรีจิต

ว่าพลางทางคว่ำไขว่

ต้องลำผัดด้วยปีกขา

มานะใจให้อัปมาณ

ตัวเจ้านี้โอหังการ

ทั้งภัยพาลในอบาย

ไม่เจตนาอย่าพักหมาย

สายสุริย์วงศ์พงศ์เทวัญ

ฝูงนางน้องล้วนสาวสวรรค์

จะพากันตกรถกานต์

บรมสุขสนุกสนาน

ไม่ควรการอย่าเจรจา

ปรามาสกนิษฐา

วาจาจัดสารพัดงอน

เพราะจงรักเจ้าสายสมร

ห่อนกลัวเวรเพราะหวังใจ

กว่าชีวิตจะตักขัย

สัพยอกเย้าหยอกนาง

(กรมศิลปากร, 2545 : 208)

จากบทเห่กาگیที่นำมาให้อ่านนี้จะเห็นได้ถึงความไพเราะแห่งถ้อยคำ ทว่าถ้อยคำแต่ละคำนั้น ก็มีความหมายแฝงอยู่ เทพมนตรี ลิ้มพยอม (2539 : 113-114) กล่าวว่า หากเราพิจารณาน้ำเสียงของ กวีแล้วจะรู้สึกได้ว่าตัวละครทั้งสองตัว คือ พญาครุฑกับนางกาگی เหมือนรู้จักคุ้นเคยกันมานาน ดังนั้นอาจ เป็นไปได้หรือไม่ว่าเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์กับเจ้าฟ้าสังวาลย์ จะรู้จักกันมาก่อน หรือพูดง่ายๆ ว่าเป็นคู่รักกัน มาก่อน แต่แล้วโชคชะตากลับทำให้ทั้งสองพลัดพรากจากกัน

เมื่อพิจารณาจากกาพย์วรรคที่ว่า ไม่เกรงพระภูบาล ทั้งภัยพาลในอบาย ซึ่งเป็นคำพูดของนาง กาگیพูดกับพญาครุฑแล้ว จะเห็นว่าคำว่าพระภูบาลนั้น ถ้าเราไม่นึกถึงพระเจ้าพรหมทัต แต่ไปนึกถึง สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศแทน ก็ดูจะสมเหตุสมผลอยู่ กล่าวคือถ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงทราบ ถึงการกระทำของทั้งสองคน ก็คงจะไม่พินัยแน่นอน แล้วอีกวรรคหนึ่งคือวรรคที่ว่า หวังเชยแก้วกานดา ไปสู่ฟ้าพิมานจันทร์ จากบทเห่ตอนที่ 1 วรรคนี้เห็นว่าพญาครุฑไม่ใช่ใครอื่น แต่เป็นเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์แน่นอน เพราะพิจารณาจากคำว่า พิมานจันทร์ ตามปกติพญาครุฑในวรรณคดีจะสถิตอยู่ ณ วิมานฉิมพลีบนเขา สัตตบริภัณฑ์ แต่ในความเป็นจริงเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ประทับอยู่ ณ วังจันทร์เกษม วังนี้เป็นที่ประทับของ กรมพระราชวังบวรสถานมงคลในสมัยกรุงศรีอยุธยา จึงอาจกล่าวได้ว่าเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์สมมติพระองค์

เองว่าเป็นพญาครุฑ แล้วสมมติเจ้าฟ้าสังวาลย์ว่าเป็นนางกาก็ ซึ่งเมื่อคิดแล้วก็เหมาะสมอีก เพราะผู้เป็นใหญ่เหนือครุฑก็มีอยู่เพียงผู้เดียว คือ พระนารายณ์ แล้วคติการปกครองแบบทวารวดี ก็สมมติให้พระมหากษัตริย์เป็นอวตารของพระนารายณ์ ซึ่งพญาครุฑจะเป็นรองพระนารายณ์ก็ต่อเมื่อเป็นพาหนะเท่านั้นที่สำคัญเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ก็ทรงเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล มีพระเกียรติยศเป็นลำดับที่สองของแผ่นดิน ดังนั้น พญาครุฑที่ปรากฏ ในบทเห่กาก็จะเป็นใครไปไม่ได้นอกจากเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ และพระอนุชาที่ปรากฏในบทเห่กาก็จะเป็นใครไปไม่ได้นอกจากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

อาจเป็นเพราะเวรกรรมกับโชคชะตาที่กลั่นแกล้ง ทำให้เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์กับเจ้าฟ้าสังวาลย์ต้องพลัดพรากจากกันและต้องทนทุกข์ทรมาน แม้จะเห็นหน้ากันเมื่อพบเจอ แต่ก็ไม่สามารถพูดจาปราศรัยกันออกนอกหน้าได้ เพราะเจ้าฟ้าสังวาลย์เป็นพระสนมของพระมหากษัตริย์ไปเสียแล้ว แต่ด้วยความรัก และความผูกพันที่มีให้กัน ทำให้เจ้าฟ้าทั้งสองพระองค์ไม่อาจฝืนความรู้สึกที่มีอยู่ได้ จึงทำให้กิเลสบังตาแอบลักลอบคบหากันในที่สุด

แต่แล้วความก็แตก เพราะกรมหมื่นสุนทรเทพทรงทราบเหตุการณ์ทั้งหมด ด้วยความเคียดแค้นที่กรมหมื่นสุนทรเทพมีต่อเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ จึงนำความลับนี้ไปกราบทูลให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทราบ ครั้นพระองค์ทราบเรื่องก็กลายเป็นเรื่องใหญ่ มีการสอบสวนความจริงค้นหาหลักฐานกันอย่างโกลาหล จนในที่สุดก็พบหลักฐาน คือ เพลงยาวที่แอบส่งถึงกัน เจ้าฟ้าทั้งสองพระองค์ ก็ยอมรับว่าเป็นความจริง สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจึงสั่งลงโทษจนเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์กับเจ้าฟ้าสังวาลย์สิ้นชนมายุในที่สุด

7) ความทรمانก่อนสิ้นชนมายุ

เมื่อเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ยอมรับเป็นสัตย์ว่าเป็นชู้กับเจ้าฟ้าสังวาลย์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจึงปรึกษาขุนนางถึงโทษที่เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ควรได้รับ เหล่าขุนนางกราบทูลว่าความผิดเป็นมหันตโทษ ควรสำเร็จโทษด้วยท่อนจันทน์

อย่างไรก็ตามอาจจะเป็นเพราะว่าพระวิเศษที่สมเด็จพระพันวัสสาใหญ่ กรมหลวงอภัยนุชิต พระชนนีของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ที่ได้ขอไว้ก่อนสิ้นพระชนม์ จึงทำให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงพระเมตตาลดหย่อนโทษตายเป็นโบย ทรงมีพระบรมราชโองการให้เขียน 20 ที่ ณ ริมพระตำหนักสองห้อง เขียนจนเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ทนไม่ไหวเพราะเกิดลมจุก จึงทรงระงับการเขียนไว้ก่อนแล้ววันต่อมาจึงมีรับสั่งให้เขียนอีก 20 ที่ คราวนี้ไม่ได้ถูกเขียนอย่างเดียวก่อนหน้าพระบาทด้วย

ต่อมาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงมีพระราชประสงค์จะให้เขียนเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ 700 ที่ แต่ก็ทรงพระกรุณาลดหย่อนโทษให้เหลือแค่ 230 ที่ ดังความจากพงศาวดารว่า *เจ็ดร้อยจะแบ่งเป็นสามส่วน ยกเสียสองส่วน จะให้เขียนส่วนหนึ่ง แต่สองร้อยสามสิบที่จะว่าประการใด* เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ตอบว่า *จะขอรับพระราชอาญาตามจะทรงพระกรุณาโปรด* (คำให้การขุนหลวงหาวัด ฉบับหลวง, 2553 : 488)

กรมหมื่นเทพพิพิธนำความขึ้นกราบทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ตามที่เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ตรัสทรงมีรับสั่งถามว่าเขียนไปได้กี่ที่แล้ว กรมหมื่นเทพพิพิธกราบทูลว่าเขียนได้ 60 ที่ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศก็มีรับสั่งให้เขียนต่อไปจนกว่าจะครบ 230 ที่ ทั้งนี้ยังทรงมีรับสั่งให้นำพระนลาฏอีกด้วย

ทว่าเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ทรงทนไม่ไหว เมื่อเขียนมาได้ 180 ที่ ก็สูญสิ้นชนมายุ ส่วนเจ้าฟ้าสังวาลย์นั้นมีรับสั่งให้ลงพระราชอาญาเขียน 30 ที่ แล้วถอดยศจากเจ้าเป็นไพร่ จอมจำไว้จนกว่าจะตาย เจ้าฟ้าสังวาลย์อยู่ได้สามวันก็สิ้นพระชนม์

เมื่อเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์กับเจ้าฟ้าสังวาลย์สิ้นพระชนม์แล้ว สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศมีรับสั่งให้นำพระศพของทั้งสองพระองค์ ไปฝังไว้ด้วยกันที่วัดไชยวัฒนาราม (คำให้การขุนหลวงหาวัด

ฉบับหลวง, 2553 : 488) อันแสดงให้เห็นว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ คงจะรับรู้ถึงความรักและความผูกพันกันอย่างยาวนานของเจ้าฟ้าทั้งสองพระองค์

3. บทสรุป

จากการศึกษาเรื่องราวของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร โดยอาศัยมุมมอง 2 ด้าน คือ มุมมองด้านบวก กับมุมมองด้านลบ ทำให้เห็นภาพสะท้อนของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรว่า พระองค์มีพระบุคลิกภาพ 2 ลักษณะ กล่าวคือ ลักษณะที่หนึ่ง เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ทรงมีความสุข คัมภีร์ภาพ รอบคอบ แต่ในเรื่องของความรัก นั้นทรงมีความละเอียดอ่อนเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เห็นได้จากพระปรีชาสามารถด้านอักษรศาสตร์และพระปรีชาสามารถด้านสถาปัตยกรรม ลักษณะที่สอง เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ทรงมีนิสัยใจร้อน โมโหร้าย อาฆาตพยาบาท ต่อคนที่พระองค์ไม่ชอบ จึงทำให้เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรมีศัตรูอยู่ทั่วไป ทั้งเจ้าน้องที่ประสูติร่วมพระมารดาเดียวกัน และเจ้าน้องที่ประสูติต่างพระมารดา และด้วยความที่เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรทรงมีความละเอียดอ่อน ในเรื่องความรัก ประกอบกับทรงมีศัตรูอยู่มาก จึงทำให้พระองค์จบสิ้นพระชนมายุในแบบที่ไม่ควรจะเป็น

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2545). *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- คำให้การขุนหลวงหาวัด ฉบับหลวง. (2553). *ประชุมคำให้การกรุงศรีอยุธยา รวม 3 เรื่อง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว.
- ณัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ. (2563). *วรรณกรรมคำหลวง*. กรุงเทพฯ: โอ เอส พริ้นติ้ง เฮาส์.
- เทพมนตรี ลิมปพยอม. (2539). *การเมืองไทยสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ พ.ศ. 2276-2301*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2552). *พระประวัติและพระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร.
- ศุภร บุนนาค และสุริยา รัตนกุล. (2548). *สุนทรียภาพจากเจ้าฟ้ากุ้ง*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สถาพรบุ๊คส์.